

Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma*

Serhat AKÇAY**

Bayram BAŞ***

Öz

Çocuklar için yazılmış eserler, çocuğun kişisel gelişimini tamamlaması, insani değerler edinmesi, içinde yaşadığı topluma uyumlu hâle gelmesi; çevreye ve hayvanlara karşı duyarlı olması, ulusal ve evrensel anlamda ihtiyaç duyulan değerlere sahip olması açısından çok önemlidirler. Çocuk edebiyatı ürünleri eğiticilik görevini okuyucusuna sunduğu eğitsel iletilerle gerçekleştirir. Bu iletiler çocuğun kişisel, toplumsal, evrensel, dinî, ulusal gelişimine katkıda bulunacağı gibi bazı durumlarda yazarın kendi ideolojik fikirlerini sunduğu araç olarak da kullanılabilir. Bu araştırmada, Samed Behrengi'nin hikâyeleri özellikle eğitsel iletiler bakımından incelenmiş ve bu iletilerin çocuk eğitimi açısından katkıları vurgulanmıştır. Araştırmada, çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken özellikler ve iletilerin nasıl olması gerektiğine dair kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Samed Behrengi'nin on yedi hikâyesinde 173 eğitsel ileti tespit edilmiştir. Bu iletilerin 140 tanesi kişisel gelişimi, 19 tanesi toplumsal gelişimi, 12 tanesi dinî gelişimi, 1 tanesi ulusal gelişimi, 1 tanesi de evrensel gelişimi destekleyen iletilerden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Samed Behrengi, ileti, eğitsel ileti, hikâye

A Study on Educational Messages of Samed Behrengi Stories

Abstract

Works written for children are very important for them to complete their personal development; to acquire the human values; to attune to the society they live in; to become sensitive about environment and animals; and to have got values needed nationally and internationally. Children's literature products carry out their duty of education by means of the educational messages which they present to their readers. While these messages are contributing to the child's personal, social, universal, religious and national development, at the same time they may be used by authors as instruments of presenting her/his own ideologic opinions in some cases. In this study, Samed Behrengi's stories were analysed particularly in relation to the educational messages and these messages' contributions to the childrearing were emphasized. The features that must be present at children's literature products and the criteria regarding with how the messages should be were taken into consideration. 173 educational messages were found within seventeen stories of Samed Behrengi. It was understood that 140 of them were messages supporting personal development, 19 of them social development, 1 of them national development and 1 of them universal development.

Keywords: Samed Behrengi, message, educational message, story.

* Bu makale Doç. Dr. Bayram Baş danışmanlığında Serhat Akçay tarafından hazırlanan "Samed Behrengi Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden özetlenerek üretilmiştir.

** İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi. İstanbul e-posta: serhatakay1975@yandex.com.tr

*** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü. İstanbul e-posta: bayrambas@gmail.com

Giriş

İster öğretici olsun ister yazınsal metinler bir amaç üzerine yazılırlar ve bu amaca uygun olarak da okuyucuya bir ileti (mesaj) verirler. Beyreli ve vd. (2005:42)'de ,“her yazı belirli bir amaca yöneliktir. Türü ne olursa olsun her metinde, iletilmek istenen temel bir düşünce ya da duygu vardır” şeklinde ifade ederler.

Özdemir (2011:71)'e göre yazar iletisini okuyucuya aktarmak için konuyu bir araç olarak kullanır. Asıl amacı vermek istediği iletidir. İleti, yazıyı yönlendiren temel öğedir.

Öğretici ve yazınsal metinlerde mesajın verilme şekli farklıdır. Öğretici metinlerde mesajın verilmesini Sever (2013:134) “öğretici metinlerde amaç okura bilgi vermek, öğretmektir. Bu metinlerde amaç, yazının içinde bir önerme biçiminde yer alır” diyerek özetler. Özdemir (2011:71)'e göre ise öğretici metinlerde amaç cümlesi (ileti cümlesi), “yazıda vurgulanıp geliştirilen düşünceyi yoğun ve özlü bir biçimde içerir. Bu yönden ileti, amaç ya da ana düşünce cümlesi okunan metnin kavranmasında okura kılavuzluk görevi de yapar.”

Yazınsal metinlerde ileti öğretici metinlerde olduğu gibi açık olarak okuyucuya verilmez. Özdemir (1983:16), “Yazınsal metinlerdeki ileti kesin bir yargıya dönüştürülerek aktarılamaz. Metnin dokusuna sindirilir. Örtük ileti, gizli bir anlam, gizli bir öz yükler” diyerek edebi eserlerde iletinin metnin içine yedirilmesi gerektiğini savunur. Öte yandan Dilidüzgün de bunu şöyle ifade eder: “Kitabın iletisi, yazarın kafasındaki düşünceyi ortaya koyar nitelikte olmamalıdır” (1996:123).

Sever (2013:134)'e göre ise yazınsal metinlerde, “öğretmekten çok, yaşama ve insana yönelik duyarlık oluşturmak öncelikli amaçtır.” Yazınsal metinler, öğretici metinler gibi iletiyi bir önerme şeklinde sunmazlar, metnin içinde ipuçlarıyla sunarlar.

Çocuk edebiyatı ürünleri Arseven (2005:42)'e göre hedef kitlesi ne olursa olsun genellikle çocuklara doğru davranış kalıpları ve toplum içinde uyulması gereken kuralları öğretme amacı güderler. Çocuklar için yazılan eserlerde verilmek istenen iletilerle, çocukların doğru davranışlar kazanması ve topluma uygun bireyler olarak yetişmesi amaçlanmaktadır. Sever (2013:142)'e göre ise çocuk edebiyatı ürünlerinin temel amacı, öğretmekten çok, çocuklara duyarlılık kazandırmak, onların güzele yönelik duygularını geliştirmektir. “Yazınsal nitelikli metinler bu amaca, iletilerinin sezdirme gücüyle ulaşır. İletiler, öğretici metinlerde olduğu gibi, bir önerme cümlesi özelliği taşımaz” (Sever, 2009:52).

Çocuklar için yazılan eserlerde verilecek iletiler çocuklar şunu yap bunu yapma şeklinde olmamalıdır. Bu durumla ilgili olarak Sever (2013:22) “Çocuk kitabı yazarının kural koymaktan ve yaptırımcı tutum sergilemektense, çocukların gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak neden-sonuç ilişkileri sunacak yaşam durumları ortaya koymaları gerektiğini söyler.”

Güleryüz (2002)'e göre de verilmek istenen iletiler öğüt verici olmamalı, değişik olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurmaya yardımcı olmalı, esnek düşünmesini sağlamalı, yaratıcılığını destekleyip, öğrenmeye karşı güdülemelidir. Çılgın (2007:80), çocuklara doğrudan nasihat verilmemesi

Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma

gerektiğini şöyle ifade eder: “Çocuk kitabı bir nasihatname şeklinde kesinlikle düzenlenmemeli, verilecek mesajlar eserin içine yedirilmelidir.”

Çocuk kitabı yazarlarının iletilerini aktarırken sakıncaları gereken bazı konular vardır. Bu konular Tür ve Turla (2005:40)'ya göre, çocuk yanlış yargılara, boş inançlara, kaderciliğe, saldırganlığa yöneltmemelidir. Uslu çocuk olma, yetişkinlerin sözünden çıkmama ve yaramazlığın kötü sonuçları üzerinde durmanın doğru bir tutum olmadığını söyler. Çocuklara, iletiler aracılığıyla ırkçılık, düşmanlık ve öç alma duygularının aşılınmaması gerektiğini belirtir. İletilerin aktarılmasında dikkat edilmesi gereken konularla ilgili olarak çocuk kitapları yazarı Dayıoğlu (1987:16)'da, ideolojik sloganlarla yüklü çocuk kitaplarını okudukça tedirgin olduğunu, bu tür kitapları yazanların çocukları iyi tanımadığını ve çocuklarda itici bir etki bıraktığını dile getirir.

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk eğitiminde en önemli araçlardan biridir. Yazarlar, çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuğa çeşitli iletiler sunmaktadır. Sunulan bu iletiler, kimi zaman eğitsel iletilerden oluşurken kimi zaman da eğitsel olmaktan çok uzaktır. Bu yönüyle çocuk edebiyatı ürünlerinin verdiği mesajlar, çocukların yetiştirilmesinde önemli bir etkidir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Samed Behrengi'nin hikâyelerinde yer alan eğitsel iletilerin tespit edilmesi; bu iletilerin çocuğun kişisel, toplumsal, dinî, evrensel, ulusal gelişimine hangi etkilerde bulunduğu belirlenmesidir.

Diğer amaç ise, Samed Behrengi hikâyelerinde tespit edilen eğitsel iletilerin kişisel, toplumsal, dinî, evrensel ve ulusal gelişimi destekleyen iletilere göre dağılım sonuçlarının karşılaştırılması ve çıkan sonuçlar üzerinden, çocuk kitapları yazarlarına, anne-babalara, öğretmenlere ve bu alanda araştırma yapanlara rehberlik yapacak sonuçları ortaya koymaktır.

Araştırmanın amacına ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- a) Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan kişisel gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
- b) Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan toplumsal gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
- c) Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan dinî gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
- d) Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan evrensel gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
- e) Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan ulusal gelişimi destekleyen iletiler nelerdir?
- f) Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan eğitsel olmayan iletiler nelerdir?
- g) Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan eğitsel iletilerin aktarım biçimleri nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Samed Behrengi hikâyelerindeki eğitsel iletilerin tespit edilmesi ve yazılı metinlerin analizi amaçlandığı için nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi modeli kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217).

Araştırmanın İnceleme Nesneleri

Samed Behrengi'nin yayımlanan tüm hikâyelerindeki eğitsel iletilerin saptanmasının amaçlandığı bu çalışmada 17 hikâyeye, araştırmanın inceleme nesnelere oluşturulmaktadır. Araştırmanın inceleme nesnelere olarak kullanılan 17 hikâyeye Can Çocuk, Büyülü Fener, Say ve Kaynak Yayınevlerinden temine edilmiştir.

Araştırmanın inceleme nesnelere olarak belirtilen hikâyeler ve yayınevleri Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Araştırmada kullanılan hikâyeler ve yayınevleri.

Sıra No	Hikâyenin Adı	Yayınevi
1	Ulduz Ve Kargalar	CAN ÇOCUK
2	Ulduz Ve Konuşan Bebek	BÜYÜLÜ FENER
3	Pancarlı Çocuk	BÜYÜLÜ FENER
4	Püsküllü Deve	BÜYÜLÜ FENER
5	Nine Ve Sarı Cıvıv	BÜYÜLÜ FENER
6	İnatçı Kediler	CAN ÇOCUK
7	Bir Kar Tanesinin Serüveni	BÜYÜLÜ FENER
8	Aç Fare	CAN ÇOCUK
9	Başkan Keçi	CAN ÇOCUK
10	Küçük Kara Balık	CAN ÇOCUK
11	Bir Şeftali Bin Şeftali	CAN ÇOCUK
12	Adsız	SAY
13	Alışma	SAY
14	Mandalina Kabağı	SAY
15	Bu Gelen Köroğlu' dur	CAN ÇOCUK
16	Deli Dumrul	KAYNAK ÇOCUK
17	Kel Güvercinci	BÜYÜLÜ FENER

Araştırmanın inceleme nesnelere olarak 17 hikâyeye kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, Samed Behrengi hikâyelerinde yer alan eğitsel iletileri tespit etmek, tespit edilen eğitsel iletileri farklı temalar altında toplamak için içerik analizi tekniği kullanılmıştır. "İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır" (Yıldırım ve Şimşek, 2013:259).

Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir.

"1.Verilerin OKodlanması

2.Temaların Bulunması

3.Kodların ve Temaların Düzenlenmesi

4.Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması" (Yıldırım ve Şimşek, 2013:260).

Yıldırım ve Şimşek (2013:270)'e göre, bu dört aşama, her zaman birbirinden belirgin bir biçimde ayrılmayabilir. Buna dayanarak verilerin analizi alt başlıkları birleştirilmiştir.

Verilerin Kodlanması ve Temaların Bulunması

Bu araştırmada “verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama” kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013:264)'e göre, “Bu tür araştırmalarda araştırmacı, verileri satır-satır okur ve araştırmacının amacı çerçevesinde önemli olan boyutları saptamaya çalışır. Ortaya çıkan anlama göre araştırmacı, belirli kodlar üretir ya da doğrudan verilerden hareketle kodlar oluşturur”. Araştırmada kullanılacak kategorilerin oluşturulması ve kodların belirlenmesi amacıyla, araştırmacının inceleme nesnelere oluşturduğu hikâyeler okunup, iletiler saptanmış, bu iletiler belirli kategorilere ayrılmıştır. Kategorilere ayrılan iletiler uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşlerine göre kategorileri düzenlenen iletiler tablo2, tablo3, tablo4, tablo5 ve tablo 6'daki gibi tespit edilmiştir.

İletiler, sunuluş biçimlerine göre ve amaçlarına göre iki ayrı başlık altında toplanmıştır.

1.Sunuluş Biçimlerine Göre Eğitsel İletiler

- 1.1.Doğrudan Aktarma
- 1.2.Dolaylı Yoldan Aktarma

2.Amaçlarına Göre Eğitsel İletiler

- 2.1.Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler
- 2.2.Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler
- 2.3.Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler
- 2.4.Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler
- 2.5.Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler

Eğitsel ileti gruplarının başlıkları öncelikle bir harfle kodlanmıştır. Bu başlık altında yer alacak eğitsel iletiler de harfin yanına bir sayı gelecek şekilde kodlanmıştır.

Amaçlarına Göre Eğitsel İletiler şu şekilde kategorik kodlanmıştır:

1. Kişisel gelişim destekleyen iletileri “K” harfi ile kodlanmıştır.
2. Toplumsal gelişimi destekleyen iletileri “T” harfi ile kodlanmıştır.
3. Dinî gelişimi destekleyen iletileri “D” harfi ile kodlanmıştır.
4. Evrensel düşüncenin gelişimini destekleyen iletileri “E” ile kodlanmıştır.
5. Ulusal düşüncenin gelişimini destekleyen iletileri “U” ile kodlanmıştır.

Amaçlarına göre iletiler beş kategori altında kodlandıktan sonra sunuluş biçimlerine göre doğrudan ve dolaylı yoldan aktarım olmak üzere iki kategori altında tekrar kodlandırılmıştır.

Bu kodlama yapılırken:

Doğrudan Aktarılan İletiler “1”

Dolaylı Olarak Aktarılan İletiler “2” rakamı ile kodlanmıştır.

Örnek: K1.1 kodlu ileti “Doğrudan Aktarılan İleti” olurken

K1.2 kodlu ileti “Dolaylı Yoldan Aktarılan İleti” olarak kodlanmıştır.

Kodların ve Temaların Düzenlenmesi

Hikâyelerde yer alan iletileri kategorilere göre ayırıp kodlandırdıktan sonra aşağıdaki tablolar elde edilmiştir.

Tablo 2. *Kişisel Gelişimi Destekleyen İletiler (K).*

İleti Kodu	İleti Adı	İleti Kodu	İleti Adı
K1	Kibirli Olmamak	K25	Alçak Gönüllü Olmak
K2	Hoşgörülü Olmak	K26	Cömert Olmak
K3	Teşekkür Etmek	K27	Merhamet Etmek
K4	Temiz Olmak	K28	Pişmanlık Duymak
K5	Bilinçli Olmak	K29	Başkalarının İşine Karışmamak
K6	Sabırlı Olmak	K30	Açık Sözlü Olmak
K7	Tedbirli Olmak	K31	Doğru İletişim Kurmak
K8	Yaşama Sevinci Duymak	K32	Onurlu Yaşamak
K9	Korkusuz Olmak	K33	Sevgiye Değer Vermek
K10	Özgür Olmak	K34	Düşünceli Davranmak
K11	Yalan Söylememek	K35	İspiyonculuk Yapmamak
K12	Bencil Olmamak	K36	Kötü Yürekli Olmamak
K13	Sır Saklamak	K37	Aklını Kullanmak
K14	Güvenmek	K38	Eleştiriye Açık Olmak
K15	Merak Etmek	K39	Dostluğa Önem Vermek
K16	Hakka Saygı Göstermek	K40	Zorda Kalana Yardım Etmek
K17	Verdiği Sözü Tutmak	K41	Fedakâr Olmak
K18	Karamsar Olmamak	K42	Aç Gözlü Olmamak
K19	Çalışmak-Çalışmaya Değer Verme	K43	Araştırmacı Kişiliğe Sahip Olmak
K20	Vefalı Olmak	K44	İzin İstemek
K21	Okumaya Önem Vermek	K45	Arkadaşlık-Arkadaş Sevgisi
K22	İyi İnsan Olmak	K46	Sorunlara Çözüm Bulmak
K23	Bilime Önem Vermek	K47	Anne Sevgisi
K24	Kararlı Olmak		

Kişisel gelişimi destekleyen 47 farklı ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. *Toplumsal Gelişimi Destekleyen İletiler (T).*

İleti Kodu	İleti Adı
T1	Toplumsal Eşitlik
T2	Birlik v e Beraberlik Sağlamak
T3	Yardımsever Olmak
T4	Gelenek ve Görenekleri Yaşatmak
T5	Emeğe Saygı Göstermek
T6	Paylaşmak
T7	Selamlaşmak
T8	Emanete Sahip Çıkmak

Toplumsal gelişimle ilgili 8 ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Tablo 4. *Dinî Gelişimi Destekleyen İletiler(D).*

İleti Kodu	İleti Adı
D1	Günah
D2	Batıl İnançlar
D3	Helal-Haram Bilmek
D4	Şükür Etmek
D5	Dua Etmek

Dinî gelişimle ilgili 5 ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma

Tablo 5. Ulusal Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler (U).

İleti Kodu	İleti Adı
U1	Vatansever Olmak

Ulusal gelişimle ilgili 1 ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Tablo 6. Evrensel Düşüncenin Gelişimini Destekleyen İletiler(E).

İleti Kodu	İleti Adı
E1	Barış İçinde Yaşamak

Evrensel gelişimle ilgili 1 ileti adı ve ileti kodu tabloda yer almaktadır.

Bulgular ve Yorum

Amaçlarına göre 5 kategoriye ayrılan eğitsel iletiler, sunuluşlarına göre de 2 kategoriye ayrılıp kodlanmış ve iletilerin hikâyelere göre dağılımları tablo 9'daki gibi oluşturulmuştur.

Tablo 7.Samed Behrengi Hikâyelerindeki Kodlanmış İletilerin Hikâyelere Göre Dağılımı.

NO	HİKÂYE	KGDİ	TGDİ	DGDİ	UGDİ	EGDİ
1	UVK	K3.2-K4.2-K5.2-K6.2-K7.2-K8.2-K9.2-K10.2-K12.2-K13.2-K14.2-K15.2-K16.2-K17.2-K18.2-K19.2-K20.2-K21.2-K22.2-K33.2	T1.2-T2.2-T3.2-T8.2	D1.2-D2.2		E1.2
2	UVKB	K3.2-K7.2-K1.2-K9.2-K23.2-K29.2-K34.2-K39.1-K41.2		D2.2-D5.2		
3	PÇ	K20.2-K24.2-K25.2-K26.2-K32.2				
4	İK	K7.2-K24.2				
5	KTS	K27.2	T2.2			
6	NVSC	K2.2-K14.2-K27.2-K28.2-				
7	KKB	K1.2-K3.2-K9.2-K24.2-K40.2-K41.2-K43.2-K44.2	T2.2			
8	BŞBŞ	K7.2-K8.2-K16.2-K24.2-K33.2-K41.2-K45.2	T1.2			
9	PD	K41.2-K42.2-K46.2	T7.2	D1.2-D4.2		
10	BK	K6.2-K7.2-K35.2	T2.2	D2.2		
11	AF	K37.2				
12	BGK	K1.2-K7.2-K14.2-K16.2-K20.2-K32.2-K37.2-K55.2	T1.2-T2.2			
13	AD	K6.2-K16.2-K31.2				
14	AL	K24.2-K41.2-K38.2-			U1.1	
15	MK	K27.2-K29.2-K34.2-K11.2	T3.2			
16	DD	K9.2-K41.2	T2.2			
17	KG	K25.2-K30.2-K32.2-K40.2	T3.1-T5.2-T6.2	D3.2		

UVK: Ulduz ve Kargalar, UVKB: Ulduz ve Konuşan Bebek, PÇ: Pancarcı Çocuk, İK: İnatçı Kediler, KTS: Kar Tanesinin Serüveni, NVSC: Nine ve Sarı Cıvıv, KKB: Küçük Kara Balık, BŞBŞ: Bir Şeftali Bin Şeftali, PD: Püsküllü Deve, BK: Başkan Keçi, AF: Aç Fare, BGK: Bu Gelen Köroğlu'dur, AD: Adsız, AL: Alışma, MK: Mandalina Kabuğu, DD: Deli Dumrul, KG: Kel Güvernci.

17 hikâyede yer alan eğitsel iletilerin amaçlarına ve sunuluşlarına göre ayrıntılı olarak dağılımı yukarıdaki tabloda görülmektedir. Tablo verilerine göre hikâyelerde en çok rastlanılan iletiler kişisel gelişimi destekleyen kategorisinde, en az rastlanılan iletiler ise evrensel gelişimi destekleyen kategorisindedir.

Tablo 8.Samed Behrengi Hikâyelerindeki İletilerin Kullanım Sıklığı.

İleti Kodu	İleti Adı	Toplam	İleti Kodu	İleti Adı	Toplam
K1	Kibirli Olmamak	5	K25	Alçak Gönüllü Olmak	2
K2	Hoşgörülü Olmak	2	K26	Cömert Olmak	1
K3	Teşekkür Etmek	6	K27	Merhamet Etmek	3
K4	Temiz Olmak	1	K28	Pişmanlık Duymak	1
K5	Bilinçli Olmak	1	K29	Başkalarının İşine Karışmamak	2
K6	Sabırlı Olmak	4	K30	Açık Sözlü Olmak	1
K7	Tedbirli Olmak	13	K31	Doğru İletişim Kurmak	6
K8	Yaşama Sevinci Duymak	3	K32	Onurlu Yaşamak	3
K9	Korkusuz Olmak	6	K33	Sevgiye Değer Vermek	7
K10	Özgür Olmak	4	K34	Düşünceli Davranmak	2
K11	Yalan Söylememek	1	K35	İspyonculuk Yapmamak	1
K12	Bencil Olmamak	2	K36	Kötü Yürekli Olmamak	1
K13	Sır Saklamak	2	K37	Aklını Kullanmak	2
K14	Güvenmek	5	K38	Eleştiriye Açık Olmak	1
K15	Merak Etmek	2	K39	Dostluğa Önem Vermek	1
K16	Hakka Saygı Göstermek	8	K40	Zorda Kalana Yardım Etmek	2
K17	Verdiği Sözü Tutmak	1	K41	Fedakâr Olmak	6
K18	Karamsar Olmamak	1	K42	Aç Gözlü Olmamak	1
K19	Çalışmak-Çalışmaya Değer Verme	2	K43	Araştırmacı Kişiliğe Sahip Olmak	3
K20	Vefalı Olmak	3	K44	İzin İstemek	1
K21	Okumaya Önem Vermek	1	K45	Arkadaşlık-Arkadaş Sevgisi	1
K22	İyi İnsan Olmak	1	K46	Sorunlara Çözüm Bulmak	1
K23	Bilime Önem Vermek	1	K47	Anne Sevgisi	1
K24	Kararlı Olmak	9	T8	Emanete Sahip Çıkmak	1
T1	Toplumsal Eşitlik	4	D1	Günah	1
T2	Birlik ve Beraberlik Sağlamak	8	D2	Batıl İnançlara Kapılmamak	8
T3	Yardımsaver Olmak	3	D3	Helal-Haram Bilmek	1
T4	Gelenek ve Görenekleri Yaşatmak	1	D4	Şükretmek	1
T5	Emeğe Saygı Göstermek	1	D5	Dua Etmek	1
T6	Paylaşmak	1	U1	Vatansaver Olmak	1
T7	Selam Vermek	1	E1	Barış İçinde Yaşamak	1

Samed Behrengi'nin 17 hikâyesindeki iletilerin kullanım sıklığı tablosuna göre:

Kişisel gelişimi destekleyen iletilerden en çok kullanılanlar: “Tedbirli olmak” ve “kararlı olmak” iletileridir. Bu kategoride en az kullanılan iletiler ise: “Bilinçli olmak”, “temiz olmak”, “yalan söylememek”, “verdiği sözü tutmak”, “karamsar olmamak”, “cömert olmak”, “pişmanlık duymak”, “ispiyonculuk yapmamak”, “kötü yürekli olmamak” tır.

Toplumsal gelişimi destekleyen iletilerden en çok kullanılanı “birlik ve beraberlik sağlama” iletilisidir. Onu en sık kullanımla takip eden iletiler sırasıyla, “toplumsal eşitlik” ve “yardımsaver olmak”

Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma

tır. Toplumsal gelişimi destekleyen iletiler kategorisinde en az kullanılan iletiler ise “paylaşmak”, “selam vermek”, “gelenek ve göreneklere yaşatmak” ve “emeğe saygı göstermek” tir.

Dinî gelişimi destekleyen iletilerden en çok kullanılanı “batıl inançlara kapılmamak” iletisidir. “Günah”, “helal-haram bilmek”, “şükretmek”, “dua etmek” iletileri en az yer verilen iletilerdir.

“Vatansever olmak” iletisi ulusal gelişimi destekleyen iletiler kategorisinde bir kez kullanılarak aynı anda en az ve en çok kullanılan ileti olmuştur.

“Barış içinde yaşamak” iletisi evrensel gelişimi destekleyen iletiler kategorisinde bir kez kullanılarak aynı anda en az ve en çok kullanılan ileti olmuştur.

Amaçlarına göre sınıflandırılmış iletilerin hikâyelere göre dağılımı Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Amaçlarına Göre Hikâyelerdeki İleti Sayıları

Sıra No	HİKÂYE	KGDİ	TGDİ	DGDİ	UGDİ	EGDİ	Toplam
1	UVK	39	6	6	-	1	52
2	UVKB	13	-	3	-	-	16
3	PÇ	5	-	-	-	-	5
4	DİK	4	-	-	-	-	4
5	KTS	1	1	-	-	-	2
6	NVSC	3	-	-	-	-	3
7	KG	5	3	1	-	-	9
8	KKB	13	1	-	-	-	14
9	BŞBŞ	12	1	-	-	-	13
10	PD	5	1	1	-	-	7
11	BK	4	1	1	-	-	6
12	AF	1	-	-	-	-	1
13	BGK	16	3	-	-	-	19
14	AD	8	-	-	-	-	8
15	AL	4	-	-	1	-	5
16	MK	4	1	-	-	-	5
17	DD	3	1	-	-	-	4
TOP.		140	19	12	1	1	173

UVK: Ulduz ve Kargalar, UVKB: Ulduz ve Konuşan Bebek, PÇ: Pancarcı Çocuk, İK: İnatçı Kediler, KTS: Kar Tanesinin Serüveni, NVSC: Nine ve Sarı Civciv, KKB: Küçük Kara Balık, BŞBŞ: Bir Şeftali Bin Şeftali, PD: Püsküllü Deve, BK: Başkan Keçi, AF: Aç Fare, BGK: Bu Gelen Köroğlu’dur, AD: Adsız, AL: Alışma, MK: Mandalina Kabuğu, DD: Deli Dumrul, KG: Kel Güvernci.

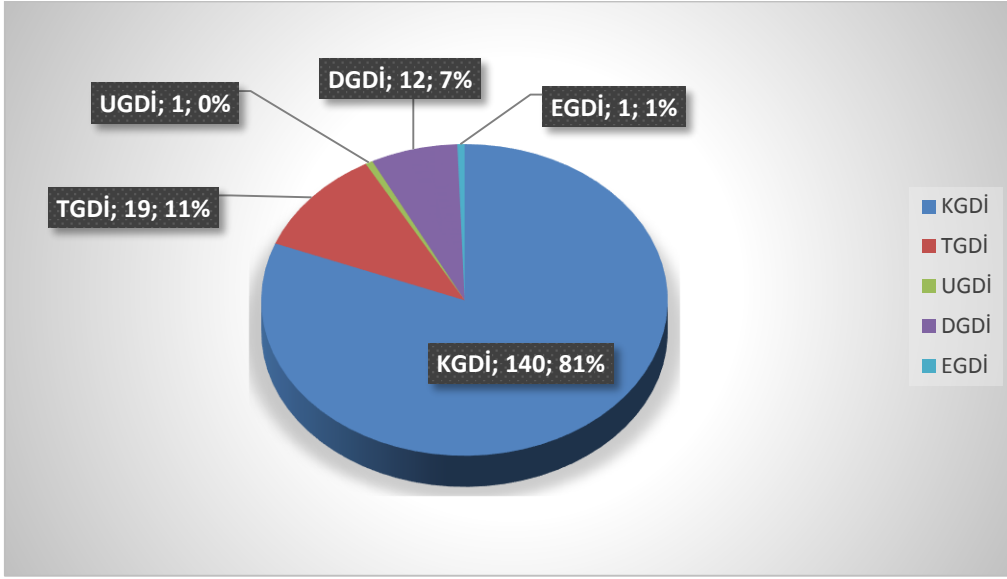
17 hikâyede yer alan toplam 173 iletinin kategorilere göre dağılımı ayrıntılı olarak yukarıdaki tabloda görülmektedir.

173 iletinin dağılımı şöyledir: Kişisel gelişimi destekleyen 140, toplumsal gelişimi destekleyen 19, dinî gelişimi destekleyen 12, ulusal gelişimi destekleyen 1, evrensel gelişimi destekleyen 1 iletidir.

Samed Behrengi’nin en fazla eğitsel ileti aktardığı eseri elli iki iletiyle “Ulduz ve Kargalar” adlı hikâyesidir. Behrengi’nin hikâyelerindeki eğitsel iletilere baktığımızda en az iletinin dört ileti ile “Kar Tanesinin Serüveni” hikâyesidir.

Behrengi'nin hikâyelerinde yer alan iletilerin oranları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik1. İleti Sayılarının Kategorilere Göre Dağılımları.

Samed Behrengi'nin hikâyelerinde toplam 173 eğitsel ileti tespit edilmiştir. İletilerin büyük bir bölümü 140 ileti ile %80'lik orana sahip olan kişisel gelişimi destekleyen eğitsel iletilerden oluşmaktadır. Bunun dışında toplumsal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler 19 ileti ile %11'lik orana, dinî gelişimi destekleyen eğitsel iletiler 12 ileti ile %7'lik orana, ulusal gelişimi destekleyen eğitsel iletiler 1 ileti ile %1'lik orana, evrensel gelişimi destekleyen iletiler 1 ileti ile %1'lik orana sahiptir.

Sunuluş biçimine göre eğitsel iletilerin hikâyelere göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo10. Sunuluş Biçimine Göre Hikâyelerdeki İleti Sayıları

Sıra No	Hikâye	Doğrudan A.İ.	Dolaylı Y.A.İ.
1	UVK	0	52
2	UVKB	1	15
3	PÇ	0	5
4	DİK	0	4
5	KTS	0	2
6	NVSC	0	4
7	KG	1	8
8	KKB	0	14
9	BŞBŞ	0	13
10	PD	0	7
11	BK	0	6
12	AF	0	1
13	BGK	0	19
14	AD	0	8
15	AL	1	4
16	MK	0	5
17	DD	0	4
TOPLAM		3	170

Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma

17 hikâyede doğrudan aktarılan 3 ileti, dolaylı yoldan aktarılan 170 ileti ile karşılaşmıştır. Doğrudan aktarım yapılan eğitsel iletilere şu dört hikâyede rastlanmıştır: Ulduz ve Kargalar, Ulduz ve Konuşan Bebek, Kel Güvercinci, Alışma.

173 iletinin 170'ünde dolaylı yoldan aktarım vardır. Behrengi, iletilerin çocuklara aktarılmasında genel olarak dolaylı yoldan aktarım dilini kullanmıştır.

Sonuç

Bu araştırma sonucunda, Samed Behrengi hikâyelerinin çocuğun kişisel, toplumsal, evrensel, dinî ve ulusal gelişimine destek verici eğitsel iletiler sunduğuna, bu iletilerin aktarılış biçiminin genel olarak dolaylı anlatım olduğuna ve dolaylı anlatım biçiminin anlam ya da anlamlar oluşturma sorumluluğunu çocuğa bıraktığı sonucuna varılmıştır.

Samed Behrengi'nin on yedi hikâyesinde 173 eğitsel ileti tespit edilmiştir. Bu iletilerin 140 tanesi kişisel gelişimi destekleyen iletilerden oluşmaktadır. Kişisel gelişimi destekleyen iletilerin bu kadar çok olması, Samed Behrengi'nin kişisel gelişime destekleyen iletilere önem verdiğini ve bunları dolaylı da olsa hikâyelerinde vurguladığını göstermektedir. Samed Behrengi çocuklar için yazdığı kitaplarla çocukların, içinde yaşadıkları toplumun bir parçası olarak, toplumun sorunlarına ve gerçeklerine yabancı kalmamalarını, duyarlı olmalarını amaçlamıştır. Samed Behrengi gibi birçok yazarın hikâyelerinde de kişisel gelişimi destekleyen iletilerin ilk sırayı aldığı görülmektedir (Gülgönül,2014; Akkaya, 2008; Kaplan, 2013 vd.).

Behrengi'nin kişisel gelişimi destekleyen iletiler içinde en çok "tedbirli olmak" iletisine yer vermiş, hikâyelerinde 13 kere kullanmıştır. Yazar, hikâye kahramanlarının başlarına gelebilecek kötü durumları engellemek için kahramanların her zaman tedbirli davranmalarını önermiştir. Bu hikâyeleri okuyan çocukların zor durumlarda kalmamaları, başlarına kötü şeylerin gelmemesi için hayatları boyunca tedbirli olmaları gerektiğini dolaylı olarak çocuklara anlatmaya çalışmıştır.

Behrengi, "tedbirli olmak" iletisi dışında, en çok "kararlı olmak", "hakka saygı göstermek", "sevgiye değer vermek", "doğru iletişim kurmak", "fedakâr olmak", "korkusuz olmak" iletilerini kullanmıştır. Hikâyelerinde çocuklara başkalarının hakkına saygı göstermek, diğer insanlarla doğru iletişim kurmak, fedakâr olmak, sevgiye değer vermek, kararlı olmak, korkusuz olmak gerektiğini dolaylı olarak vurgulamış ve bu durumu kahramanlarının ağızından, etkileyici bir dille sunmuştur. Bu yönüyle kişisel gelişimi destekleyen iletileri hissettirmeden, çocuğun kendi çıkarımlarını yapmasına fırsat vererek okuyucuya iletmek istemiştir.

Yazar, çocuğun toplumsal gelişimini desteklemek adına en çok "birlik ve beraberlik sağlamak" ve "toplumsal eşitlik" iletilerine yer vermiştir. Bireyin içinde yer aldığı toplumun birlik ve beraberliğinin önemli olduğuna hikâyelerinde sıklıkla yer vermiştir. İçinde yaşadığı toplumun sorunlarını doğru algılayıp bunların çözüm yollarını hikâyelerindeki iletilerle, geleceğin büyükleri olan çocuklara sunmuştur.

Behrengi hikâyelerinde, dinî gelişimi destekleyen iletilere de yer verilmiştir. Bu iletilerin sayısı kişisel gelişimi ve toplumsal gelişimi destekleyen iletiler kadar değildir. Dinî gelişimi destekleyen 5 iletiye rastlanmıştır. Bunlar: “Günah işlememek”, “batıl inançlara kapılmamak”, “helal-haram bilmek”, “şükretmek” ve “dua etmektir”.

Dinî gelişimi destekleyen iletilerden en çok kullanılanı “batıl inançlara kapılmamak” iletidir. Behrengi bu iletiyi 8 kez kullanmıştır. İnsanların dini kandırmacalardan uzak, uydurma günahlardan arınmış bir dünyada yaşamalarını amaçlamaktadır. Din ile kol kola girmiş, baskıcı düzenlere karşı çıkmak dinî yanlış anlamalardan arındırmak maksadıyla bu iletilere yer vermiştir.

Ulusal gelişimi destekleyen iletilerle ilgili olarak sadece “vatansever olmak” iletidine rastlanılmıştır. Behrengi, vatansever olmanın gerekliliğini doğrudan bir dille ortaya koymuştur. Bunu aktarırken satır aralarına sıkıştırıp, dolaylı yoldan bir aktarıma başvurmamıştır. Ulusal değerlerle ilgili sadece bir iletiye yer vermesi ile Behrengi’nin ulusal değerlerle ilgili iletileri tercih etmediği sonucuna varılabilir.

Evrensel değerlere önem veren Behrengi’nin hikâyelerinde bunu destekleyen “barış içinde yaşamak” iletidine de yer verilmiştir. Behrengi, toplumun barış içinde yaşamasının önemine vurgu yaparak, evrensel değerlerin desteklenmesi yönünde çocuklara dolaylı yoldan mesaj iletmıştır.

Samed Behrengi’nin hikâyelerinde eğitsel iletilerin dışında yazarın kendi ideolojik yapısına ya da değer yargılarına uygun iletiler de sunduğu gözlemlenmektedir. Hikâyelerinde eğitsel olarak nitelendiremeyeceğimiz günah, helal-haram, hırsızlık başlıkları altında toplanabilecek iletilere rastlanmıştır.

Behrengi, aç kalan bir bireyin zorunlu hallerde başkasının yiyeceğini alabileceğini, hikâye kahramanlarının dilinden sunmaktadır. Öte yandan birilerini az maaşlarla çalıştıran patronların mallarını almak, onları başkalarına dağıtmanın da helal olacağı, Behrengi’nin verdiği iletiler arasındadır. Behrengi amaçladığı adaletli bir dünya düzeni, ücretlerin eşit olarak dağıldığı bir çalışma hayatının oluşması için bu iletileri sunmuştur. Uzaktan bakıldığında adaleti, kişilerin haklarını korumayı amaçlayan bu iletiler, küçük çocukların aklında soru işaretleri oluşturabilir, onların dünyalarında doğru yanlış dengesini değiştirebilir. Hırsızlığı, başkasının malına el uzatmayı zaman zaman normalleştirebilir.

Behrengi hikâyelerinde yer alan iletileri çocuklara sunarken genel olarak dolaylı aktarım yöntemini kullanmıştır. İletilerini çocuklara aktarırken, metnin içerisine sindirmiş, cümlelere örtük bir anlam yüklemiş, zihnindeki düşünceyi hemen ortaya koymamıştır. Bu nedenle Behrengi hikâyelerde verdiği iletilerde anlam oluşturma sorumluluğunu çocuğa bırakmıştır. Sever (2013:143) de bunu şöyle ifade etmiştir: “Sunulan örtük iletiler, anlamın oluşması için çocuklardan da katkı bekler. Bu metinlerde, sanatçının sunduğu iletilerden anlam ya da anlamlar oluşturma sorumluluğu çocuğa bırakılmıştır.”

Behrengi’nin hikâyelerindeki iletiler çocuğun zihinsel, dilsel, sosyal, kişisel, dinî ve ahlaki açıdan gelişimine katkı sağlayan niteliklere sahiptir. Kişisel, toplumsal, dinî, ulusal ve evrensel gelişimi

Samed Behrengi'nin Hikâyelerindeki Eğitsel İletiler Üzerine Bir Araştırma

destekleyen iletiler çocuğun zihinsel, sosyal ve toplumsal açıdan gelişimini de destekler niteliktedir. Behrengi hikâyelerinde sıkça yer verdiği kişisel, toplumsal, dinî, ulusal ve evrensel gelişimi destekleyen iletilerle çocukların dilsel, bilişsel, kişilik ve toplumsal gelişimini amaçladığı ortaya çıkmaktadır.

Yazarın hikâyelerinde işlediği temalar, iletiler, olay ve kahramanlar gerçek hayatta karşılaşılabilecek türdendir. Behrengi, hikâyelerini şu aşamaları kullanarak inşa etmiştir: “Sorgulama-Bilinçlenme-Ayrışma Aşaması; Mücadele Etme Aşaması; Özgürleşme Aşaması” (Ceren, 2005:438). Yazar, bu aşamalarla oluşturduğu hikâyelerle çocukların içinde yaşadıkları dünyayı sorgulayıp bilinçlenmelerini, karşılaştıkları sorunlarla mücadele etmelerini ve sonuç olarak da özgür birer birey olarak yaşamalarını amaçlamaktadır.

Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgu, yorum ve sonuçlar ışığında ulaşılabilecek öneriler, çocuk edebiyatı yazarlarından başlanarak öğretmenlere, ebeveynlere kadar sıralanabilir.

Çocuk edebiyatı yazarları aktarmak istedikleri iletileri, çocuğa nasihat vermek yerine örtük yolla, iletileri çocukların bulmalarına imkân verecek biçimde çocuğa anlam ya da anlamlar oluşturma fırsatı vermelidirler.

Çocuk edebiyatı yazarları çocuk kitaplarında yer alacak iletileri seçerken ırkçılıktan, düşmanlıktan, öç alma duygularından ve ideolojik sloganları kullanmaktan kaçınmalıdır. Bu tür eğitsel olmayan iletiler yerine çocuğun bilişsel, duyuşsal, devinişsel özelliklerine uygun; çocuğun kişisel, toplumsal ve sosyal yönden gelişimini destekleyici eğitsel iletilere ağırlık vermelidirler.

Öğretmenler ve ebeveynlerin, çocuklar için kitap seçiminde dil ve anlatım özelliklerinin uyumlu olmasına dikkat etmelerinin yanı sıra, yazarın aktarmak istediği iletilerin çocuğun gelişim evrelerine uygunluğuna da dikkat etmeleri önemlidir. Burada öğretmenlere, ebeveynlere ve eğitimcilere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler ve ebeveynler, çocukların okuyacağı kitaplarla ilgili bilgi sahibi olmalı, kitapların içeriğini ve vermek istediği mesajları kontrol etmeli, gerektiğinde eğitsel olmayan iletilerle ilgili açıklamalar yapmalıdırlar. Yanlış yönlendirmelere sebep olacak ideolojik sloganlarla yüklü çocuk edebiyatı ürünlerinden kaçınmalı; ırkçılık, düşmanlık, öç alma duygusu içeren kitaplara karşı bilinçli yaklaşmalıdırlar.

Kaynakça

- Akkaya, A. (2008). *Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler ve bu iletilerin çocuğa görelik ilkesi açısından incelenmesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Beyreli, L., Çetindağ, Z., ve Celepoğlu, A. (2005). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ceren, S. (2005). Çocuklar için başkaldırı imkanı: Samed Behrengi Masalları. *Hece Dergisi*, 104-105, 434-443.
- Çılgın, A. S. (2007). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dayioğlu, G. (1987). Çocuk yayınları. *Çocuk Yayınları Sempozyumu* (s. 15-25). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Gülgönül, B. (2014). *Bilgin Adalı'nın hikâye ve romanlarında yer alan eğitsel iletiler*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Kaplan, K. (2013). *Hidayet Karakuş'un roman ve hikâyelerinde yer alan eğitsel iletiler*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Özdemir, E. (1983). *Yazı ve yazınsal Türler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özdemir, E. (2011). *Eleştirel okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Sever, S. (2009). Çocuk Kitaplarında bulunması gereken temel özellikler. S. Sever, S. Dilidüzgün, N. Neydim, ve C. Aslan içinde, *İlköğretimde çocuk edebiyatı* (s. 52). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayınları.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Tür, G., ve Turla, A. (2005). *Okul öncesinde çocuk, edebiyat ve kitap*. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.